

дозволяє використовувати метод сполученого впливу, коли значний обсяг вправ одночасно розвиває фізичні якості та формує рухові вміння та навички.

Список використаних джерел

1. Агеев П.М., Арзютов Г.М., Саенко С.В. Методика ефективного навчання техніки в єдиноборствах. Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. 2011. Вип. 12. С.14-18.
2. Колумбет О.М. Розвиток координаційних здібностей молоді: Монографія. – К.: Освіта України, 2014. – 420 с.
3. Носко М.О., Носко Ю.М., Лазаренко М.Г., Жула В.П., Могильний Ф.В., Філоненко О.А. Р 90 Руховий розвиток школярів різних вікових груп : наукове видання / за наук. ред. М.О. Носка. – Чернігів, 2020. – 408 с.
4. Томенко О.А., Карпов А.Є. Особливості системи підготовки юних борців на секційних заняттях з вільної боротьби. Олімпійський та параолімпійський спорт, випуск 2, 2024. URL: <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/sport/article/view/393/366>.
5. Фізичне виховання: проблеми та перспективи: монографія за загальною редакцією проф. Г. П. Грибана. Житомир: Рута, 2020. 384.

Приймак М. М.,

канд. наук з фізичного виховання і
спорту, доцент, професор кафедри
історії та теорії олімпійського спорту,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Калита Л. В.,

канд. іст. наук, доцент, доцент
кафедри менеджменту і економіки спорту,
Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

УДК 796/799:316.77

DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc251010.24>

СОЦІАЛІЗАЦІЯ СПОРТСМЕНА: ВПЛИВ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО МЕДІА-СЕРЕДОВИЩА

Вступ. Соціальна адаптація спортсменів є багатофакторним і критично важливим процесом, що забезпечує їхню успішну інтеграцію в суспільство, підвищення професійної ефективності та гармонійний перехід до нових

соціальних ролей після завершення активної діяльності [8]. Цей процес охоплює складні психологічні, соціокультурні та економічні аспекти. Серед головних перешкод, які розглядаються в наукових працях, слід виділити психологічний стрес, фінансову нестабільність, недостатній рівень освіти та соціальну ізоляцію від загального соціального середовища [2].

Спорт, як унікальне соціальне явище, виконує важливу соціокультурну функцію. Він сприяє засвоєнню культурних норм, формуванню особливого типу ідентичності та кращій адаптації в соціумі [3]. У цьому контексті, засоби масової інформації (ЗМІ) відіграють роль потужного зовнішнього каталізатора. Вони формують суспільний образ спортсмена, транслюють спортивні цінності та впливають на громадську думку, що безпосередньо позначається на самосприйнятті спортсмена та його взаємодії із соціальним середовищем. Особливого значення це набуває в умовах воєнного часу, коли суспільна підтримка, трансльована ЗМІ, є критичною для соціалізації, зокрема, учасників адаптивного спорту, які отримали поранення, захищаючи країну [5].

Аналіз проблемного поля свідчить, що, попри ґрунтовне вивчення проблем адаптації спортсменів на різних етапах кар'єри [8], прямий, динамічний вплив ЗМІ на ці процеси досі залишається без належної уваги дослідників. Медіа є амбівалентним інструментом, здатним як мінімізувати (через комерціалізацію та підтримку), так і посилювати (через тиск та критику) існуючі адаптаційні виклики [2]. Потрібно дослідити, як конкретний етап спортивної кар'єри змінює вектор і силу медіа-впливу, що є основною теоретичною прогалиною, яку необхідно заповнити.

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати та визначити специфічні механізми впливу засобів масової інформації на процеси соціальної адаптації спортсменів на трьох ключових етапах спортивної кар'єри (становлення, пік активності, завершення) та розробити рекомендації для мінімізації ризиків дезадаптації, спричинених негативною медіа-репрезентацією.

Дослідження ґрунтується на застосуванні системного підходу, аналізу та синтезу наукових підходів, що дозволило вивчити моделі соціальної адаптації та їх співвідношення із соціокультурною функцією спорту. Використано теоретичне моделювання для розробки моделі взаємодії між зовнішньою медіа-репрезентацією (зовнішнім медіа-середовищем: образу спортсмена, створеного ЗМІ) та внутрішніми адаптаційними стратегіями. Контекстуальний аналіз застосовано для вивчення необхідності комплексної адаптації спортсменів до динамічних змін не лише ігрового, а й комерційного та медійного середовища.

Результати дослідження. Результати теоретичного моделювання та контекстуального аналізу підтверджують, що вплив ЗМІ на соціальну адаптацію спортсменів не є

статичним. Він носить динамічний характер і радикально змінюється залежно від етапу кар'єри, генеруючи як значні переваги, так і серйозні ризики.

Етап становлення (Ініціація). На початкових етапах спортивної кар'єри ключову роль у підтримці спортсмена відіграють родина та тренери [8]. У цьому періоді ЗМІ функціонують як потужне джерело зовнішньої легітимації обраного шляху та підтримки. Позитивне висвітлення, навіть локальних успіхів, сприяє засвоєнню культурних і поведінкових норм, пов'язаних із соціальною функцією спорту [3], і надає спортсмену початковий соціальний капітал, що зміцнює мотивацію.

Проте, ранній вплив ЗМІ, особливо через соціальні мережі, створює значний ризик. Надмірна увага та тиск на молодих атлетів можуть призвести до спотворення природного розвитку особистості та формування залежності від зовнішньої оцінки. Цей ранній медіа-стрес закладає основу для майбутньої слабкої соціальної адаптованості та психологічного тиску, який стає критичним на наступних етапах [1; 2].

Етап пікової активності (Професіоналізація). На етапі пікової активності спортсмени стикаються з найбільшими викликами, пов'язаними з управлінням стресом та мотивацією [2], а також необхідністю постійної комплексної адаптації до мінливого ігрового та комерційного середовища [7].

ЗМІ та медійні компанії є ключовими гравцями в комерціалізації спорту [7]. З одного боку, медіа-відомість є позитивним каталізатором: вона забезпечує фінансову стабільність, зміцнює особистий бренд та відкриває можливості для рекламних контрактів, що безпосередньо допомагає подолати фінансову нестабільність, яка є одним з основних бар'єрів адаптації [8].

З іншого боку, медіа перетворюються на потужне джерело психологічного тиску, створюючи так званий "Адаптаційний парадокс". Спортсмен перебуває під постійним медіа-контролем. Публічне висвітлення невдач, помилок або особистих конфліктів багаторазово посилює психологічний стрес, який, згідно з дослідженнями, є головною перешкодою в процесі адаптації [2]. Це може спричинити феномен уникнення та призвести до слабкої соціальної адаптованості, особливо в періоди відновлення після травм [1; 2]. Медіа-середовище, орієнтоване на підвищення рейтингів, може свідомо чи несвідомо створювати "токсичну медіа-культуру" підриваючи внутрішню здатність спортсмена до ефективного управління стресом, необхідну для максимальної професійної ефективності. Таким чином, ЗМІ зміщують свою роль з джерела підтримки на джерело значного ризику.

Етап завершення спортивної кар'єри (Пост-спортивний). Головний виклик цього етапу – пошук нових соціальних ролей, освітня перепідготовка та успішна

реінтеграція у суспільство. Успішними адаптаційними програмами визнані ті, що включають психологічну підтримку, перепідготовку та соціальну інтеграцію [8].

На цьому етапі виникає проблема "медіа-забуття". Різке припинення публічного висвітлення призводить до втрати публічної ідентичності, яка була сформована протягом усієї кар'єри, що посилює відчуття соціальної ізоляції та кризи ідентичності [9]. Це, своєю чергою, ускладнює перехід до нових соціальних ролей та поглиблює фінансову нестабільність, якщо вона виникла.

Потенційно позитивний вплив ЗМІ на цьому етапі можливий лише за умови цільового медіа-супроводу. Якщо ЗМІ свідомо висвітлюють історії успішної освітньої перепідготовки та реінтеграції колишніх спортсменів, вони можуть ефективно сприяти подоланню фінансових ризиків та соціальної ізоляції, слугуючи моделлю для наслідування [8; 9].

Аналіз засвідчує, що вплив ЗМІ є подвійною, динамічною сутністю, яка модулює адаптаційні процеси по-різному на кожному етапі.

Таблиця 1

Динаміка впливу ЗМІ на соціальну адаптацію спортсмена за етапами кар'єри

Етап спортивної кар'єри	Ключові адаптаційні виклики	Позитивний вплив ЗМІ	Негативний вплив ЗМІ / ризики
Становлення (Ініціація)	Формування ідентичності, засвоєння норм, зовнішня підтримка.	Мотивація, легітимація вибору, первинне формування бренду.	Надмірний тиск на молодь, спотворення особистого образу (ранній стрес)
Пік активності	Управління стресом, комплексна адаптація, фінансова стабільність.	Зміцнення особистого бренду, комерціалізація, фінансова вигода.	Психологічний стрес, публічне засудження помилок, ризик дезадаптації.
Завершення спортивної кар'єри	Пошук нових соціальних ролей, освітня перепідготовка, соціальна інтеграція.	Висвітлення програм реінтеграції, підтримка нових соціальних проєктів.	Медіа-забуття, посилення ізоляції та фінансової нестабільності

Джерело: сформовано автором на основі [4; 7; 8; 9].

Висновки. Встановлено, що вплив ЗМІ є динамічним модулюючим фактором, який створює "Адаптаційний парадокс". Управління публічним іміджем через ЗМІ є критичною, хоча часто недооціненою, адаптаційною стратегією.

На основі результатів сформульовано практичні рекомендації:

1. Спортивним організаціям: впровадити комплексні програми медіа-менеджменту та психологічного супроводу для мінімізації тиску на піку спортивної кар'єри.

2. Медіа-партнерам: формувати довгострокові стратегії висвітлення, включаючи цільову підтримку та позитивну репрезентацію реінтеграції колишніх спортсменів [5].

3. Соціальний контекст: використовувати ЗМІ для цілеспрямованої підтримки соціалізації учасників адаптивного спорту, підвищуючи їхню значущість у суспільстві [6].

Список використаних джерел

1. Гринь О. Р., Гринь А. Р. Психологічні ресурси подолання наслідків травм та збереження здоров'я спортсменів / О. Р. Гринь, А. Р. Гринь // Всеукраїнська наукова конференція "Сучасні тенденції розвитку української науки", 21–22 лютого 2018 р., м. Переяслав-Хмельницький : матеріали наукової конференції. – Переяслав-Хмельницький, 2018. – Вип. 2 (12). – С. 64–72.

2. Гринь О. Р., Капосльоз Г. В., Позднишев Є. В. Імідж футбольних фанатів як маркер їхнього психологічного благополуччя. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 1. С. 74–80. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.1.11>.

3. Дейнеко А. Х., Красова І. В., Марченков М. К. Теоретичний аспект соціокультурної функції спорту. *Техніка та технології майбутнього*. 2023. Вип. 1. С. 43–46. <https://doi.org/10.30890/2709-1783.2023-29-01-003>.

4. Калита Л., Приймак М. Використання реклами і PR в діяльності спортивних федерацій України (на матеріалах Всеукраїнської громадської організації "Федерація хокею України"). *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 4. С. 72–77. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.4.72-77>.

5. Лазоренко С., Чхайло М., Ворона В. Історичні аспекти становлення адаптивного спорту через призму його загальних принципів. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12, № 9. С. 45–51 <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i9-007>

6. Лук'янець Т. Г. Моделювання позитивного іміджу спортсмена в українських ЗМІ як засобу поширення ціннісних орієнтирів спортивної культури. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія": серія "Філологія"*. 2024. Вип. 23 (91). С. 52–57. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-23\(91\)-52-57](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2024-23(91)-52-57).

7. Приймак М., Калита Л. Інструментальний PR-портфель фізкультурно-спортивної організації (на матеріалах НОК України). *Спортивна наука та здоров'я людини* № 1(11) 2024". С. 197-209. <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.112>

8. Приймак, М. Особливості соціальної адаптації спортсменів на різних етапах спортивної кар'єри. *Sport Science Spectrum*. 2024. № 1. С. 77–82. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2025-1-11>.

9. Приймак, М. М. Соціальна роль спортсменів: від спортивних досягнень до суспільного впливу. *Фізичне виховання та спорт*. 2025. № 1. С. 402–409. <https://doi.org/10.26661/2663-5925-2025-1-52>.